

1.7.93
Aftenposten

KRONIKK

104079

Sovjet ville ha den annen verdenskrig

BJØRN CARLING

Den første verdenskrig ble sluppet løs fordi den kunne tjene serbernes sak, en mulig parallell til dette var Stalins kyniske spill for å få en ny storkrig i Europa, skriver Bjørn Carling, tidligere journalist i Aftenposten, i denne kronikken.

Hitler-Stalin-pakten som i 1939 slapp løs den annen verdenskrig, er blitt sett som Stalins kyniske forsøk på å snu Hitlers aggresjon mot annet hold og dermed holde Sovjetunionen utenfor krigen. Men han var kanskje enda mer kynisk. Pakten kan ha vært et siste sjakktrekk i et mangeårig sovjetisk spill for å få til en ny storkrig i Europa – så landene der skulle bli utmattet og modne for revolusjoner inspirert fra Kreml.

At en slik plan fantes, ble antydnet i en uttalelse av den kjente bolsjevikeren Karl Radek da han i januar 1937 sto for retten i Moskva som et av ofrene for Stalins terror. For her nevnte han den unge bosniske serberen Gavrilo Princip, som den 28. juni 1914 i Sarajevo drepte den østerriksk-ungarske tronfølger Franz Ferdinand – også det en handling som utløste en verdenskrig.

” Attentatet var godkjent av etterretningssjefen ”

Halvparten av de senere jugoslaver levde i 1914 innenfor grensene til monarkiet Østerrike-Ungarn, og det var et spent forhold mellom dette store riket og den vesle selvstendige jugoslaviske staten Serbia. Og det er grunn til å tro at Princip's attentat var godkjent av den serbiske hærs etterretningssjef Dragutin Dimitrievič, bedre kjent under sitt tilnavn oberst Apis og leder for «Den svarte hånd», en organisasjon som i det skjulte arbeidet for et fritt og samlet Jugoslavia.

Oberst Apis måtte ha innsett at den drømmen kunne realiseres bare om Østerrike-Ungarn brøt sammen etter en tapt krig, og det var den gang «håp» om at monarkiet i forbund med Tyskland skulle komme i krig med Russland og Frankrike og kanskje Storbritannia. Om da Serbia grep inn på Russlands side, kunne seieren sikres gjennom den forvir-

ring dette ville føre til for den østerrikske mobiliseringsplan, som Apis kan ha kjent.

Riktignok var Serbias statsminister Pasić da redd for krig, og i Wien var tronfølgeren Franz Ferdinand imot en konflikt med Russland. Men hvis han ble myrdet og serbere gitt skylden, fikk krigshissere i Wien og Berlin det påskudd de trengte for å slå løs, og Serbia ville bli trukket inn. Slik gikk det. Etter fire blodige år, hvor Serbia ble okkupert og undertrykt, var Tyskland slått og Østerrike-Ungarn knust i småbiter, og i 1918 ble det opprettet en jugoslavisk stat.

For å oppnå dette hadde man altså latt utføre et fyrstemord som utløste en krig der ti millioner menneskeliv ble prisen, men det ble det nå på informert serbisk hold sagt meget lite om. At nettopp krigen kunne ha vært Apis' motiv, er det ikke engang sikkert at drapsmannen Princip var klar over da han, for ung til dødsdom, langsomt døde av tuberkulose i et østerriksk fengsel.

” Hans sak var hellig ”

At han visste det, må Karl Radek ha trodd. For under saken mot Radek i 1937 kom han inn på det han kalte for «krigens hemmelighet» og sa: «Et fragment av denne hemmeligheten kjente den unge serbiske nasjonalist Gavrilo Princip, som kunne dø i en festning uten å røpe den. Han hadde følt at hans sak var hellig da han sloss for hemmeligheten som den serbiske nasjonale bevegelse tiet om.»

Ordene kan gis bare én tolkning: Den forferdelige «krigens hemmelighet» som det måtte ties om, var at noen serbere bevisst slapp løs verdenskrigen fordi det kunne tjene deres nasjonale sak.

Tausheten omkring dette forhindret imidlertid ikke at den russiske politiske flyktning Lenin må ha fått høre om det, trolig da han i krigsårene bodde i Sveits. Og at krigen kunne bli en vei til revolusjonen, stemte med de erfaringer som han selv kom til å gjøre, da han med sin lille flokk av bolsjevikere i 1917 grep makten i Russland. For det ville ikke vært mulig om ikke landet etter tre års krig var bragt til sammenbruddets rand. Han kan så ha trukket den logiske slutning at det kunne bli kommunistiske revolusjoner også i andre stater bare hvis det i Europa ble en ny storkrig som utmattet befolkningen.

Som sovjet-russisk diktator kan han ha valgt denne hensynsløse tese som et skjult prinsipp bak utenrikspolitikken. Det fremgår indirekte av ordene til Karl Radek, en gang en av hans fortrolige, i retten. Radek uttalte:

«Og vi må også fortelle verden det som Lenin – jeg skjelder når jeg her fra tiltaleboksen nevner hans navn – sa i et brev, i de instruksjoner han ga delegasjonen som skulle reise til Haag, om krigens hemmelighet.» Deretter kom Karl Radek inn på Princip og det han hadde tiet om.

” Den russiske delegasjon arbeidet for krig ”

Hvilken kongress i Haag i 1920-årene det siktes til, er uvisst, men freden må ha vært et tema. Og det ligger nær å tro at den russiske delegasjon, med instruksjoner basert på «krigens hemmelighet», hadde som oppdrag ikke å arbeide for freden, derimot for krig.

Men den eneste mulighet for en ny krig mellom de kapitalistiske stater i Europa var at det slagne Tyskland igjen ble en militær makt som ble innledet i 1920-årene. Det var neppe rettet bare mot deres felles fiende Polen, men kan ha hatt et videre perspektiv. For på russisk jord fikk tyskerne anledning til det som Ver-

HEMMELIG PLAN: Da den sovjetiske journalisten og bolsjevikeren Karl Radek ble stilt for retten under Stalinprosessene i 1937, antydte han at en fantes en hemmelig plan for å bringe Europa inn i en ny storkrig for at landene der skulle bli utmattet og modne for Kreml-inspirerte revolusjoner.

Foto: NTB

sailles-traktaten nektet dem: øvelser med fly og panser og ulovlig våpenproduksjon.

Av interesse er også det underlige samarbeidet i tysk politikk mellom sikkert Moskva-dirigerte kommunister og nazistene i 1932, året før Hitlers maktovertagelse. Noen har ment at Stalin naivt håpet at når Hitler hadde ødelagt den borgerlige republikk, kunne kommunistene skyve ham til side og overta. Men Stalin kan ha ønsket en nazistisk tysk regjering som trassig rustet opp.

Siden ble det jo et hatefullt motsetningsforhold mellom de to ideologiske diktaturstatene, med tysk antikominintern-pakt, fransk-russisk allianse, strid i Spania og Wollwebersabotasje mot bl.a. tyske skip. Men da Hitler under sin bryske diplomatiske fremmarsj tok opp Danzig med Polen, var det Sovjet som allerede i mars 1939 kom med sonderinger i Berlin om en tilnærming. Hitler bestemte seg motvillig først et par uker før paktene ble undertegnet i august, og den annen verdenskrig kunne bryte ut.

Et mulig bevis for at Stalin fremdeles fulgte planen fra Lenins tid, var hans blinde avvisning av det som talte mot den. Han forsto ikke at Hitlers kjæreste mål var et tysk

korstog mot øst for å gjøre alle de slaviske folk til trelle. Heller ikke forutså Stalin den «blitz-krig» som tyskerne hadde uteksperimentert i Sovjet. Og bare klamringen til en fastlagt plan kan forklare hans tota-

” Stalin forsto ikke Hitlers kjæreste mål ”

le blindhet overfor alle advarsler våren 1941 om at nå aktet Hitler å vende seg mot ham.

Russerne greide omsider med amerikansk støtte å vinne krigen. Men de blodige tapene gjorde at det var menneskene i Sovjetunionen som kom til å betale aller dyrest for Lenins kyniske drøm om kommunistkupp blant Europas ruiner.

Til millionene av falne kunne man kanskje også legge noen millioner ofre under Stalins terror fra sent i 1930-årene. Hvis han så frem mot en etterkrigstid med kommunistregimer også i store europeiske land, måtte jo denne sykkelig mistenksomme mann regne med at det der dukket opp nasjonale kommunistiske ledere som ville trosse hans egen autoritet som øverst i den marxistiske verden. Skulle han mestre den situasjonen, måtte han på forhånd sikre seg absolutt lydighet på hjemmebane.

Blant terrorofrene var altså Karl Radek. Han må ha skjont at saken mot ham ville ende med henrettelse eller transport til en slaveleir. Men han har ikke – slik som Princip – villet tie om den hemmelige ugjerning hvor han var medskyldig – han hadde jo vært et av Lenins redskaper. Denne ugjerningen, nemlig den planlagte europeiske krigen, var ennå ikke utført, derfor ville han nå advare mot den.

Advarselen var kamuflert med tilståelser og selvkritikk, så rettsreferatet ble trykt. Hans håp var nok at noen fra delegasjonen til Haag skulle lese det og forstå meningen og bringe varskoet videre, om mulig ut av landet. Etter at han hadde omtalt den serbiske «krigens hemmelighet» og Haag-delegasjonen, sa han:

«Jeg kan ikke holde skjult den hemmeligheten og ta den med meg i graven, for etter det jeg her i retten har tilstått, har jeg ingen rett til å tale som en angrende kommunist. Allikevel må de 35 år jeg har tjent arbeiderbevegelsen, tross de forbrytelser de endte med, berettig meg til å be dere tro en ting – nemlig at folkemassene som jeg har marsjert sammen med, betyr noe for meg. Og hvis jeg fortiet denne sannhet og tok den med meg når jeg forlot dette liv, slik Sinovjev gjorde, da ville jeg tenke på det, i min dødstime høre forbannelsene fra de menneskene som i tiden som kommer, vil bli slaktet ned – og som jeg, med mitt vitnesbyrd, kunne ha gitt et våpen mot den krigen som blir forberedt.»